

knihovna mimo naše státní území. Zůstala tu zákonitá povinnost odvádět čtyři povinné výtisky, a stejně jako se stalo při uvedených změnách v ústředních úřadech za Rakouska, byla i československá vláda oprávněna určit jiného příjemce povinného výtisku, když dosavadní ubyl. Proto byl vydán výnos presidia ministerstva vnitra ze dne 15. března 1919, č. 611-N určený opět zemským správám politickým v Praze, Brně a Opavě, který nařídil:

„Dle předpisu § 18 tiskového zákona jest od každého k prodeji určeného tiskopisu, který se v tuzemsku nakládá neb tiskne, pokud nespadá pod výjimky zmíněné v § 9 tiskového zákona, poslati jeden povinný exemplář mezi jiným též c. k. dvorní knihovně. Panu správci zemské vlády politické se ukládá, aby učinil opatření, aby tiskopisy pro c. k. dvorní knihovnu určené, byly prozatím zasílány pro Prahu: zemské správě politické v Praze; pro Brno: zemské správě politické v Brně; pro Opavu: zemské vládě slezské v Opavě. Tiskopisy došlé buďtež uschovány u tamního úřadu pod zvláštním označením do té doby, pokud neprijde pokyn, jak s nimi naložiti.“

Tím je snad přesvědčivě dokázáno, že i československé tiskové právo založené na starém rakouském tiskovém zákoně ukládá povinnost čtyř povinných výtisků a přiděluje je presidiu ministerské rady, ministerstvu vnitra, zemským úřadům a universitním nebo zemským knihovnám. Poučení, které v té věci poskytuje vydání Hrabánkovo a Milotovo, je tedy neúplné.

Je zvláštní, jak mohla být přehlédnuta řada článků a projevů, které se od převratu zabývají otázkou, jak přizpůsobit stav povinných výtisků dnešním poměrům buď v novém úplném tiskovém zákoně nebo zvláštní novelou jen pro tuto věc. Shrnul jsem je v článku Co je a bude s povinnými výtisky?, jenž vyšel v časopise Činu ve 3. ročníku na stránce 218—223. Ve všech se popisuje dosavadní stav, v některých, a v mém článku rovněž, se přímo citují normy, ke kterým nebylo v edici Hrabánkove a Milotově přihlédnuto.

Nejnovější poučení o věci podává spisek dr. Jaromíra Malého „Otázka povinných výtisků“, jenž byl právě vydán nakladatelstvím Nových Čech. Malý upozorňuje zejména na akce, jež za účelem změny zákonitých ustanovení o povinných výtiscích podnikly Spolek čsl. knihovníků a Jednota čsl. novinářů. Na obálce své práce umístil Malý reprodukci původního textu § 18. tiskového zákona, jak jej přinesl Reichsgesetzblatt. Také jeho vývody směřují k tomu, aby se otázka povinných výtisků rozřešila podle potřeb nového státu, jemuž starý rakouský zákon naprosto nevyhovuje. Správně ukazuje na cestu již kdysi nastoupenou, ale zase opuštěnou, zrušit spojení osudu povinných výtisků s osudem tiskového zákona a vyřešit je zamostatnou novelou, která by udělala konec zmatku obrážejícímu se i v citované edici Hrabánkove a Milotově.

PROF. DR. ANTONÍN OBRDLÍK:

RASOVÝ A BIOLOGICKÝ DETERMINISMUS REVOLUČNÍCH UDÁLOSTÍ.

(S pomezí studií sociologických.)

Nebylo by správné, kdybychom chtěli složitější jevy sociální vysvětlovati méně komplikovanými ději biologickými. Než máme-li jim dostatečně porozumět, musíme vzít v úvahu nejen podmínky hmotné, psychické a především ovšem okolnosti dané a tvořené zvláštní sociální situací, nýbrž právě také podmínky, odvozené

ze základních vlastností tělesného lidského organismu. Při řešení problému revoluce je to tím důležitější, neboť se dokonce mluvívá o „biologizaci“ lidského jednání v obdobích revolučních převratů.¹ Liebert na př. v tom vidí hlavní základnu a původ revoluce: „Dieser ursprüngliche Wille zur Macht ist aber zunächst nichts weiter als eine rein biologische Kraft... In dieser biologischen Fundierung aller Revolutionen ruht deren naturhafte Grundlage, ruht es, daß sie ganz in der Weise von wilden Naturkräften ihren Weg nehmen.“²

Rozdíly ve vlastnostech biologických jsou dědičné a nabyté. Při revoluci jako zjevu společenském a tudíž hromadném, zajímají nás hlavně biologické vlastnosti dědičné. (Individuální vlastnosti nabyté, kterých si povšimneme jen s jejich stránky patologické a které se navrší nad základnou, danou vlastnostmi — lépe dispozicemi — dědičnými, mohou se ovšem též někdy státi dědičnými, alespoň ve formě dispozic, vytvářených dědičnými variacemi, které vznikly změnami zárodečné buňky.) Dědičnost těchto vlastností záleží v tom, že už před zrozením formují jedince, jak po stránce vnější (výška, pleť, barva očí a vlasů, fysiognomie...) tak i po stránce vnitřního ustrojení (obecné rysy nervové, temperament), čímž určují i jeho oblast volní, citovou a rozumovou.³ Výsledkem toho jest, že se vytváří společnost biologicky (ovšem i jinak) homogenní. Rozdíly individuální však potvrzávají dále, ba zdá se, že diference inter-individuální vzrůstá. Proto mluvíme-li o dědičnosti celé skupiny, jest jisto, že máme na mysli jen znaky nejvšeobecnější, které právě jsou všem jedincům „jako celku“ společné. Jen tato skutečnost, která umožnila vznik teorií rasových, vede nás k tomu, abychom si povšimli některých tvrzení, připisujících větší či menší revolučnost odlišnostem v základních a všeobecných rysech biologických. Vždyť lidské jednání je komplex neobyčejně složitý a je v mnohých případech předurčeno vrozenými reflexy, nemsazatelně vtisklými tělesnému organismu dědičnosti.⁴

Především tedy o významu rasy. Byl dostatečně vyzdvižen, ale byl také narmnoze přeceněn. Od roztrídění de Gobineau-a vedla přímá cesta k učení o rasách vyšších a nižších, aby potom rasová teorie byla vyhrocena tendenčně zvlášt' německými pangermány, opírajícími se o pojem „Rassenkampfu“ a vyvozujícími z něho ostatní důsledky své podivné politické morálky. Nepřihlížíme-li však k jejich výstřelkům a přehnaným krajnostem, můžeme souhlasit s učením o rozdílech rasových, neboť jest vědecky podepřeno a je proto uznáváno nejen anthropology, nýbrž též sociology.

Také ve spisech o revoluci nebývá zapomináno na důležitost prvku rasového. Bohužel podrobnější zkoumání v tomto smyslu doposud nebylo provedeno, a tak tvrzení sem hledící jsou rázu zcela povšechného. Zdůrazňuje se zpravidla, že se při vzniku a průběhu revolučních událostí projevuje základní charakter rasy,⁵ což je patrné z toho, že v některých zemích je revoluční duch silně znatelný, kdežto v jiných se naopak setkáváme s naprostou apatií, byť tu byly i shodné podmínky klimatické i obdobné po-

¹ P. A. Sorokin, *The Sociology of Revolution*, str. 35: Secondly, the revolutionary perversion consists in the biologization of the behavior of the multitude..., transformation of man-socius into man-animal takes place.

² Arth. Liebert, *Vom Geist der Revolutionen*, III. kap.

³ Cesare Lombroso, *Die Anarchisten*, Hamburg 1895, praví v kap. VIII.: Ja in den meisten Fällen ist dieser Hang zur Rebellion ererbt oder angeboren und tritt ohne bestimmten äußeren Anlaß hervor.

⁴ Viz P. A. Sorokin l. c. str. 31.

⁵ Le Bon, *Psychologie des foules*, Paris 1918 (23. vydání), kap. II.

měry v organizaci sociální.⁶ Le Bonovi jest rasa činitelem velmi důležitým; nic prý nemůže přejít od jednoho národa k druhému, aniž podlehl hlubokým změnám. Přesto i on se omezuje na všeobecnou poznámku, že „les foules sont partout féminines mais les plus féminines sont les foules latines“. (I. c. kap. II.) Data historická by se opravdu zdála potvrdovat, že činitel rasový je jednak příčinou většího či menšího množství revolucí, jednak že určuje též jejich povahu (na př. častá vzbouření ve Španělsku, která jsou vždy rázu vojenského, způsobila, že se dokonce mluví o španělském „revolučním sportu“). Dokud však budeme postrádati podrobnějších studií tohoto druhu, musíme se spokojiti jen generalisujícími závěry jako: „En systhétisant, on peut dire que les races blondes (Germaniques, Anglaises) sont plus évolutives et plus révolutionnaires — les races brunes (Espagne, Irlande, Italie) plus rébelles à l'évolution et plus conservatrices.“⁷ (Jen mimochodem připomínám, jak se tato věta shoduje s častěji opakovaným tvrzením Masarykovým o rozdílu v revolučnosti mezi jižními národy katolickými a severními národy protestantskými.) Dodejme ještě, že se za jeden z vážných důvodů politických nepokojů považuje ethnická nesourodost občanů, která způsobuje, že se na témže místě bezprostředně stýkají a mísí dva nebo více rozdílných rasových elementů, což zavádá příčinu k častým rozmíškám a k dráždivé napjatosti. (Viz problém černochoů v U. S. A., kde je pověstný „melting pot“!).

Ptejme se však: je rasa opravdu tak rozhodným činitelem, že by sama o sobě postačovala k vysvětlení stupně a povahy revolučnosti u odlišných rasových skupin? Jistě ne. Jest zase jen jednou z mnohých složek, které přicházejí v úvahu, a to ještě ani ne ta, jež by nejvíce rozhodovala. Vždyť se dokonce říká, že je-li vůbec patrný nějaký vliv rasy v revolučnosti různých ethnických skupin, jest relativně velmi slabý u srovnání s převahou příčin jiných, závislých na podmínkách geografických a sociálních.⁸ Myslím, že právem; jsme přece dodnes svědky, jak národové jedné a téže rasy se liší značně od sebe sociálními i kulturními rozdíly, což zřejmě nasvědčuje, že tyto různosti jsou výsledkem zvláštního sociálního vývoje, takže jedna a táž rasa je schopna rozmanitých proměn pod vlivem specifických vývojových a životních podmínek jednotlivých skupin, z nichž se skládá. E. Huntington zachytil tento poznatek v úplnosti, když praví: „In trying to explain the character as it displays itself before our eyes is the complex result of three great factors. One of these, as we have seen again and again, is inheritance; a second is physical environment, with its multitudinous effects upon nutrition, health, occupations, and modes of life; and the third is social environment and the vast mass of ideas, habits, inventions, and discoveries which are handed down from one generation to another.“⁹ Proto i když si představíme, že by nějaká rasa byla naprosto izolována a byla tak uchráněna rušivých vlivů vnějších, jest jisto, že i tehdy by byly její základní charakterové rysy znenáhla pozměněny měnícími se podmínkami sociálního vývoje: je tu vlastně nikdy neukončené a stále obnovované dotváření (a tím též pozměňování) rasy, zakládající se na poměru vzájemné reciprocity. Rasa determinuje do jisté míry zvláštnost životních projevů společenských, tak jako zase ony přetvářejí základní dispozice rasové. Slýcháme-li tedy, že národové té nebo té rasy jsou revolučnější než ná-

⁶ Lombroso-Lanchi, *Le crime politique et les révolutions*, Paris 1892, kap. VI.

⁷ Tamže.

⁸ Lombroso-Laschi, I. c. kap. VI. (Vliv klimatu prý sám o sobě neutralisuje vliv rasy.)

⁹ Ellsworth Huntington, *Character of Races*, str. 112.

rodové rasy jiné, přiznáváme, že jest tomu vskutku tak (skutečnost to potvrzuje!), uvědomíme si však, že se tak neděje jen proto, že tu jde jen o rozdíly rasové, nýbrž že větší či menší revolučnost jejich jest motivována též řadou činitelů jiných.

Zkoumejme nyní, jaký jest vliv revolučních událostí na lidské jednání, pokud jest toto determinováno strukturou biologickou. Objevují se tu jevy nenormální, patologické, které jsou úplně shodné s fakty, známými z období válečných, a které můžeme charakterisovati právě onou „biologizací“ lidského jednání, kdy popudy se pramení z nižší, živočišné a instinktivní oblasti lidské osobnosti a kdy je oslabována vyšší složka lidského já. Nejvíce bije do očí uvolnění morálky pohlavní, se všemi svými důsledky pro rozvrat života rodinného a života společenského vůbec. Pokud je mi známo, ze všech autorů píšících o revoluci věnoval tomuto bodu nejvíce pozornosti Sorokin. Upozorňuje, jak už v období předrevolučním bývá zpravidla vždy a všude ukazováno s rozhořčením na nemravnost a rozmařilost vládnoucí vrstvy.¹⁰ (Není bez zajímavosti, že se v této souvislosti zmiňuje o tom, že jednou z hlavních příčin české náboženské revoluce v 15. století byla nemravnost duchovenstva.) Zlověstným stínem carského režimu byl pověstný „rasputinism“, obžaloba carevny a jejího dvora z pohlavní nevázanosti; stejně byla obžalována též francouzská císařovna Marie-Antonie a její dvůr z mravního libertinství. Když v době revolučního převratu nastane uvolnění většiny tradičních pout (a to nejen těch, která jsou vyjádřena trestními zákony a příkazy restriktivními, nýbrž také těch, jež diktuje vnitřní sebekontrola a sebeomezování), pak tento rozvrat mravní hniloby zasahuje i nejširší vrstvy společenské, aby tu vykonal zhoubné dílo zastrahující zkázy hlavně v rámci instituce rodinné. Jako persekuce a nespravedlnost starého režimu jsou vyvažovány revolučními násilnostmi, tak špatný příklad dvorské nevázanosti je ve zvýšené míře následován prostými občany: „Když si dopřáli oni, proč bychom si nedopřáli také my, zvláště když je nám to lehce dostupné?“ Takové jest asi jejich usuzování. Působí tu ovšem i nejistota revolučních dnů, kdy lidé žijí jen ze dne na den, ve strachu a nejistotě o svůj život. Jejich mravní odpovědnost je tím oslabena, nedbají žádných ohledů a dopouštějí se skutků odporných a neřestných. Chtějí před blízkou snad smrtí něčeho „užít“. Z díla Sorokinova (str. 84) vysvítá, že revoluční statistiky překvapují především neslýchaným vzrůstem rozvodnosti; tak v roce 1922 připadlo na celé Rusko 1,027.910 sňatků a 85.938 rozvodů. Jinými slovy: na každých 11.2 sňatků jeden rozvod! Vedle toho je tu ještě řada jiných příznaků sexuální pathologie, jako velmi četné případy znásilnění žen, dále domácnosti, v nichž s jedním mužem žije společně více žen nebo naopak (polygamie), překvapující nemravnost u dětí, atd. (Při lékařských šetřeních v Petrohradě v r. 1919 bylo shledáno, že z dívek pod 16 let nebylo již panami 96.7%; ba dokonce z dětí mladších 10 let bylo 5% dívek zneužitých.) Z jiných jevů charakterisujících období revoluční uvedme ještě:¹¹ zmenšení počtu obyvatelstva, způsobené jednak úmrtími, která padnou za obět vnitřním rozbrojům občanské války, jež pravidelně každou revoluci provází, jednak příčinami jinými, jako menší natalitou, rozšířením epidemií, pauperismu a hladu..., jež Sorokin vtipně a při tom výstižně nazval rodiči a současně dětmi revoluce. Za 5 let revoluce ruské (1917—1922) pryč se ruské obyvatelstvo zmenšilo o 15—17 mil.

¹⁰ P. A. Sorokin, l. c. str. 378.

¹¹ P. A. Sorokin, l. c. str. 195 a násl.

V těchto všeobecných úvahách o determinismu biologickém musíme se dotknouti také otázky revolučního násilí. Nezapomínejme, že revoluční násilí a násilnosti se v myslích populárního nazírání kryje s podstatou revoluce samotné. Jest to názor pochybný, neboť krveprolití revoluční převraty sice provází, ale jen jako jeden ze znaků druhotných, který vlastního obsahu revoluce zdaleka nevyčerpává a někdy vůbec při ní nepřichází v úvahu (alespoň ne v obvyklé formě přímých pouličních bojů).

Jaký však jest vztah lidské biologické struktury k projevům revolučního násilnictví? I tu je to stav, kdy dochází k oné „biologizaci“ a k oné „animalisaci“, o nichž jsme před chvílí mluvili — tedy zřejmě stav nenormální, patologický, který je výlučně živěn instinktivní a pudovou složkou lidského já (nemusím snad ani podotýkat, že to platí o násilí jen s hlediska této podmíněnosti biologické; jiný je případ, kdy revoluční násilí je důsledkem promyšleného a chtěného postupu politického, jehož nástrojem je diktatura a kdy popud k němu se nepramení z této oblasti nejnižší, nýbrž je motivován složkou volní a rozumovou, k níž přistupují ovšem také prvky emocionální — závist, nenávisť, msta — a ovšem také větší či menší dispozice biologické, pokud jde o jednotlivé osoby, zejména vůdce-diktátory). Říká se, že člověk se při takové příležitosti stává divochem, tvorem zcela pudovým, že se v něm probouzejí zvířecí pudy. Ve francouzské obrázkové encyklopedii¹² se praví, že když r. 1792 došly do Paříže špatné zprávy z bojiště (deserce Lafayette, nápor Prusů na Verdun, poslední pevnost chránící Paříž...), Marat vznítí lid, aby nešel dřív proti nepříteli, dokud se nepomstí na zrádcích: a tu prý bylo 2. prosince povražděno rozvášněnými zuřivci více než 1100 vězňů, často s neslýchanou rafinovaností krutosti. Rafinovaně prováděné ukrutnosti! Odkud to? Značný podíl tu spadá na vrub okolnosti, že tyto skutky jsou konány kolektivně, zástupem; to je rys hromadné psychologie (psychologie davu). Je však jisto, že by nedošlo k oné psychologické situaci, z níž se zvláštní povaha hromadných činů vysvětluje, kdyby tu nebylo jedinců, kteří dají popud, a kdy teprve může nastat proces nápodoby a hromadné sugesce. Pro tento okamžik nás proto zajímají jedinci-iničiátoři. Jsou to individua abnormální, jejichž chybný tělesný a nervový systém způsobuje vady jejich funkce psychologicko-intelektuální a jest příčinou patologické povahy jejich činů. Význam pohnutých revolučních období záleží v tom, že tyto sklony, které by snad jinak zůstaly utajeny, jsou příležitostmi, které se naskýtají, zburcovány, posíleny, a působí také mocně na individua zcela normální (u jedinců nenormálních je vznik abnormálního stavu způsoben často silným požitím alkoholu, takže člověk od surovosti přejde přímo v cynismus). „C'est spécialement au début des révolutions et dans les émeutes que les criminels abondent parce que, alors, les énergies plus anormales et morbides prennent les dessus sur les incertains et sur les faibles et les entraînent aux excès par une véritable épidémie d'imitation“.¹³ Probouzí se dřímající animálnost, aby vykonala dílo zhouby a došla tak upokojení. Lékaři a psychiatři dostatečně ozřejmili povahu a založení takových perversních individuí, která jsou charakterisována slovy: sadismus, masochismus. Tane mi na mysli psychologicky pronikavé a sugestivně podané líčení sadisticky založeného mladého strojuvůdce ze Zolova románu „La bête humaine“: zalekne se sám sebe, když u sebe objeví tyto zvrácené sklony, je pronásledován velkým vnitřním utrpením, jímž jest zmítán, vraždí aniž byl z vraždy veřejností usvědčen, uklidňuje se mysle, že se vyléčil, aby pak nezkrótně

¹² Encyclopedie par l'image: La révolution fr. (Librairie Hachette, Paris 1924.)

¹³ Lombroso-Laschi, I. c. VI.

a ve zmnohonásobené míře ozvala se v něm znovu tato „bête humaine“, která ho dohání k nové vraždě milované osoby. Čtenář díla Zolova by nevěřil, že je možné, aby se v nitru člověka skrýval takovýto bouřlivý vulkán, který propuká, jakmile jen se naskytne příležitost, a byl by odhodlán přičisti vše na vrub imaginace spisovatelovy. Ale tomu se přiči doklady, jež byly objektivně a vědecky zjištěny; vedle toho existují vlastní výpovědi nešťastných obětí takovýchto rozmarů osudu, který si s nimi krutě zahrál; a to jsou svědectví průkazná. U Ivana Blocha¹⁴ je příspěvek k psychologii ruského revolucionáře, jehož destruktivní a anarchistická činnost byla rovněž výsledkem jeho perversního založení sexuálního [Bloch v kap. 21. l. c. praví přímo: „Ihr — (t. j. Algolagnie = sadismus a masochismus) — Kern, wie Lust am fremden oder eigenen Schmerz, ist ein elementares Phänomen der Liebesbetätigung“]. A v knize Lombrosové „Die Anarchisten“ (kap. IV.) je velmi zajímavá výpověď zločince, kterou si neodepru, abych necitoval, poněvadž doslovně potvrzuje to, co bylo řečeno o postavě z románu Zolova: „Wenn der Geist von der Inspiration ergriffen wird, so ist es wahrhaft außer sich. Mir war anfangs der Gedanke an den Angriff gegen ein Menschenleben grauenhaft, bis ich einsah, daß ich ihm einer wahrhaften Inspiration verdanke. Fünfzehn Tage lang fühlte ich mich so erleuchtet, ich konnte nicht mehr essen, nicht mehr schlafen, bis das Werk vollbracht war; nachher aber schlief ich ausgezeichnet.“ A hned v oddíle dalším (kap. V.) se Lombroso pokouší o výklad, když na př. atentát považuje za prostředek nepřímé sebevraždy, výklad, který nám tolik připomíná myšlenku Masarykovu o pessimismu a o jeho vztahu k vraždě a sebevraždě.¹⁵ Povážíme-li nyní, že se v revoluční mase skrývají takovíto nenormální jedinci, nebude, tuším, obtížné, vysvětliti si ani ne tak časté prolévání krve (k tomu vedou i motivy jiné), jako spíše onu „rafinovanou ukrutnost“. Současně si však také uvědomujeme, jak je nesprávné považovati vraždění a krveprolévání za význačný, ne-li vůbec za hlavní znak revoluce: ano, revoluce s celkovým svým ovzduším doby přelomu a přechodu, nejistoty a zmatku je vhodnou půdou, v níž se daří semeni nízkých a živočišných lidských pudů, ale nic víc; její vlastní dosah je mnohem hlubší a leží mimo hranice úzkého pole lidské biologičnosti.

Pokud se týče zásadního rozlišování mezi oběma pohlavími a odtud vyvozovaného názoru o jejich podílu na událostech revolučních, je přijímáno mínění, že mužové jsou činnější a rozhodnější než ženy a že vůbec mají vůdčí postavení v připravování a uskutečňování rozhodných událostí; ženy pak že jsou prvek spíše konzervativní.¹⁶ Ale právem také bylo zdůrazněno, že žena, zvláště když je dotčena její cit mateřský (v období nouze a hladu, kdy nemá co dát dětem), se vyznačuje zvýšenou odhodlaností a průbojností a ukazuje v zástupu více agilitnosti než muž. Dne 5. října 1789 odebralo se do Versailles, sídla králova, na 7—8 tisíc ozbrojených žen, táhnoucích kanony, aby se tu důrazně dožadovalo chleba. A téhož dne večer se objevila ženská deputace ve Shromáždění, stěžujíc si na nesnesitelnou drahotu potravin. V historických zprávách

¹⁴ Iwan Bloch, *Das Sexuelleben unserer Zeit* (Berlin 1908, 6. vyd.).

¹⁵ ... es sind diese Morde, oder vielmehr sehr ungeschickt ausgeführte Selbstmorde, in Form von Attentaten gegen Regierende Häupter, durch die der Verbrecher ein Leben enden will, das ihm zur Last ist, während ihm der Muth zum direkten Selbstmorde fehlt. (Tamže také řada zajímavých dokladů epilepsie a hysterie: že „musil tak činit.“) Viz Lombroso-Laschi l. c. kap. V.

¹⁶ Sorokin-Zimmermann s jinými: *Farmer Leaders in the United States*. (Soc. Forces, VII. 1, 1928.) Proti mužům překvapuje relativně malé procento ženských vůdců.

o pouličních revolučních bouřích jsou zmínky o rozvášněných zástupech žen, které se účastní krádeží, loupeží a nezřídka i vraždí.

Z biologických činitelů zastavme se konečně ještě u věku. Při vysvětlování revolučnosti městského prostředí lze uvést za jednu z hlavních příčin jeho velké vznětlivosti okolnost, že se tam ve značné míře hromadí lidé mladí, kteří jako celek představují živel pokrokový, radikální.¹⁷ Vskutku, mladí lidé jsou větší novotáři než lidé pokročilejšího věku; snadno se nadchnou, vzkypí, lehce se rozhodují, jsou náchylni přehlížeti překážky, když své chtění a ambice nebrzdí rozvahou; jsou nadto svobodní, takže na nich nelpí tíha odpovědnosti, již jsou povinni svým rodinám mužové ženatí, a mohou proto také více riskovat. Mají život před sebou a chtějí proto a mohou za nastalých změn získati, nemusí resignovaně vyčkávat jako osoby starší, kterým snad „už to nestojí ani za to“, aby se něčeho účastnili a u nichž zejména životní zkušenost a rozvážlivost směřuje k opatrnosti, které svazuje křídla revolučnímu rozletu a nadšení; mládí vesměs dává podmínky, které podporují rozhodnost, činorodost, radikalismus a revolučnost.

Tomu nasvědčují také výsledky zkoumání Sorokinových o vůdcích dělnických a o vůdcích krajů venkovských. Pro první skupinu stanovil, že 70% z celkového počtu zkoumaných případů (1600) bylo mezi 35.—59. rokem svého života, a u vůdců venkovských zjistil, že věková hranice se v 56.6% případů pohybovala od 35.—49. roků.¹⁸ Při tom je u vůdců mez mladistvého věku — vzhledem k průměru ostatního obyvatelstva — značně posunuta do let pozdějších, poněvadž tu jde právě o individua výjimečné životní průbojnosti, kterou si uchovávají do pozdního stáří, díky své vrozené „mobilitě“ teritoriální i psychicko-intelektuální.

V „*Division du travail social*“ E. Durkheim tvrdí, že sociální jevy nejsou sice prostým rozvinutím jevů fyzických, že jsou však namnoze prodloužením jich do oblasti vnitřního vědomí. Proto čteme-li tamže na př. též, že dědičnost ztratila půdu v průběhu lidského vývoje, neznamená to, že by jí Durkheim nechtěl napříště přiznati důležitosti vůbec, nýbrž že se tím chce jen vyhnout jednostrannosti při výkladu společenských jevů a že chce vliv dědičnosti uvést v soulad s působením složek ostatních. Vzpomeneme si při tom zajisté i na Augusta Comtea, který byl první, kdo upozornil na nesprávné usuzování, když sociální rozdíly, které by měly býti v první řadě přičítány nerovnosti ve vývoji, připisují se jen působení podmínek hmotných.¹⁹ Vzpomeneme si naň, neboť on to byl, kdo první vyslovil tvrzení, po něm tak často opakované, že hmotné příčiny lokální, původně mocně působící na rozvoj civilisace, pozbývají postupně své závažnosti, a že přirozený vývoj lidstva umožňuje, aby byl stále více umenšován jejich vliv:²⁰ „D'après les trois éléments, matériel, intellectuel et moral, propres à toute puissance humaine, notre vraie régime est caractérisé par l'intime concours des deux derniers pour modifier de plus en plus la prépondérance constante du premier.“²¹ Nyní bude tuším jasno, proč jsme psali o rasovém a biologickém „determinismu“ revolučních událostí. Nezjišťovali jsme příčiny, nýbrž jen větší či menší podmí-

¹⁷ Viz Shawovu větu: Mladý člověk, který nepřekročil svého třicátého roku a který není revoluční, jest intelektuálně méněcenný. (V čl. K politické sociologii, v Sociologické Revui I. 1—2.)

¹⁸ Viz můj článek: Z drobnějších prací P. A. Sorokina, tamtéž.

¹⁹ Aug. Comte, Cours de philosophie positive, t. IV. 48e.

²⁰ Tamže 47e.

²¹ Aug. Comte, Politique positive, V.

n ě n o s t: kondicionalismus, ne kausalismus. A máme-li shrnouti poznatky svrchu vy-
tčené, nezbude než opakovati, že vliv a důležitost podmíněnosti fysické a biologické je
relativní, a že (souhlasíme tu s Durkheimem, Comtem a j.) se postupem vývoje zmen-
šuje. Mluveno konkrétně a převedeno na náš případ: Můžeme očekávat, že v budoucnu
nebude snad vůbec možné říkat, že při vzniku revoluce spolupůsobily podmínky rázu
fysického a biologického, poněvadž vliv tento bude téměř úplně paralysován, a dosah
jeho působení se omezí nanejvýš na vysvětlování celkového rázu revoluce (jaký je
její spád), zejména pak na vysvětlení těch průvodních jevů revolučních, které mají
kořeny v nižší podstatě lidského já (revoluční násilí). Revoluci samu však
plně vysvětliti nedovedly a nedovedou. Společenské prostředí je tvo-
řeno dvěma elementy: věcmi a osobami. Věcmi nutno rozuměti mimo hmotné předměty,
se společností sloučené, výtvořené dřívější společenské činnosti, ustálené právo, ustálené
mravy, památky literární a umělecké... atd. Ale je jasno, že ani z jedné ani z dru-
hých nemůže přijíti popud, který určuje výlučně společenské poměry; neboť nechovají
žádné hybné síly... Zbývá tedy jako vlastní činitel prostředí ryze lidské.

DR. P.:

SMYSL PAKTU NĚMECKO-POLSKÉHO.

Poněvadž se západní velmoci, které jsou neschopny společným postupem dosáh-
nouti toho, aby byl udržen v patřičných mezích znovu obživující pangermanis-
mus, prostě o nebezpečí hrozící se strany Německa přestávají starat, státy které jsou
přímo ohrožovány, jsou nuceny pomýšleti na své vlastní prostředky, kterými by uhájily
svoje území.

Jednání vztahující se k paktu čtyř vyvolalo v celé své síle problém revise smluv
a odtud pak vyvstala veliká diplomatická vyjednávání ve střední a ve východní Evropě.

Pakty o neútočení uzavřené sovětským Ruskem, sjednocení zahraniční politiky států
Malé Dohody, diplomatické jednání krále Alexandra, cesty krále Carola a ministra
Titulesco a konečně jednání mezi Polskem a Německem, to byly hlavní reakce, které
vyvolaly plány „Evropského direktoria založeného na jakési vymyšlené hierarchii
států“.

Polský oficiální list Gazeta Polska napsal jistě zcela oprávněně, že následky paktu
čtyř vyvolaly a odhalily náhlou změnu evropských konstelací.

Tento list píše dále: Všimajíce si toho, co italský tisk píše o situaci v Evropě,
o paktu čtyř a revisi mírových smluv, nemůžeme se ubrániti dojmů, že opravdové roz-
vrstvení vojenských sil v Evropě a zejména ve východní Evropě je buď nedostatečně
známo nebo zcela nesprávně oceňováno... To co „čtyři velcí“ («big four») mohli na-
diktovat ve Versailles světu, který neměl organisovaných vojenských sil, nebyli by
schopni nadiktovati mu dnes, kdy za těch patnáct let, která uplynula od světové války,
se vytvořily a zorganizovaly nové vojenské síly schopny a hotovy chrániti zájmy státní
proti jakémukoli zevnímu nátlaku.

A v jiném článku dodává tento list, že dnes už není v mezinárodní politice za-
městnanců a zaměstnavatelů.

A opravdu od nynějška budou musiti všechny státy počítati stále více a více se